

پیوند وزنی شعر و موسیقی

(ریتم در عروض)

اردشیر بزرگ نیا

www.ketab.ir

سرشناسه: بزرگ نیا، اردشیر ۱۳۴۸

عنوان: پیوند وزنی شعر و موسیقی: ریتم در عروض.

پدیدآور: اردشیر بزرگ نیا

مشخصات ظاهری: ۱۷۱ ص.: پارتیسون، جدول؛ ۵/۴۱×۵/۱۲ س.م.

مشخصات نشر: تهران، هنر و فرهنگ، ۱۳۹۶.

فهرست نویسی: فیبا.

یادداشت: کتابنامه.

موضوع: موسیقی و ادبیات / ریتم در عروض / عروض فارسی / ریتم و وزن - آموزش

رده بندی کنگره: ۱۳۹۶ ب ۴ ۸۴ م / PIR ۳۴۴۲

رده بندی دیویی: ۰/۹۳۱ ۸۱

شماره کتابخانه ملی: ۴۷۲۰۱۳۹

www.ketab.ir

آرشامهر و فریدون

پیوند وزنی شعر و موسیقی
اردشیر بزرگنیا
چاپ اول : تابستان ۱۳۹۶

پیوند وزنی شعر و موسیقی

اردشیر بزرگ نیا

چاپ اول: تابستان ۱۳۹۶

تیراژ: ۱۰۰۰ جلد

چاپ و صحافی: پڑمان

نت نگاری: اردشیر بزرگ نیا

لیتوگرافی: باران

انتشارات هنر و فرهنگ تلفن: ۶۶۹۲۹۹۱۰ دوزنگار: ۶۶۵۹۵۵۴۲

ISMN 979-0-802616-61-5 شابك ٩٧٩-٠-٨٠٢٦١٦-٦١-٥

فهرست مطالب

۹	پیشگفتار
۱۱	فصل اول وزن در شعر و موسیقی
۱۲	رزن
۱۳	بی وزن
۱۳	سنگینی و سبکی
۱۴	هجاها در زبان فارسی
۱۵	آوانویسی
۱۹	ارکان و افاعیل عروضی
۲۹	فصل دوم پیوند اوزان عروضی و موسقایی
۳۰	پیوند وزن ها در شعر و موسیقی
۳۰	نحوه نام گذاری بحر ها
۳۹	بحر رمل
۳۹	رمل مثنی سالم
۴۳	رمل مثنی محذوف
۴۷	رمل مسدس محذوف (وزن مثنوی)
۴۹	رمل مثنی مخبون
۵۱	رمل مثنی مخبون محذوف
۵۸	رمل مسدس مخبون محذوف

- ۶۰ رمل مثنیٰ مشکول
- ۶۳ بحر هزج
- ۶۴ هزج مثنیٰ سالم
- ۶۸ هزج مسدس محذوف (وزن دوبیتی یا ترانه)
- ۷۱ هزج مثنیٰ مکفوف محذوف
- ۷۲ هزج مثنیٰ اُخرب
- ۷۵ هزج مثنیٰ اُخرب مکفوف محذوف
- ۷۸ هزج مثنیٰ اُخرب مکفوف مجبوب (وزن رباعی)
- ۸۵ هزج مسدس اُخرب مقبوض صحیح
- ۸۶ هزج مسدس اُخرب مقبوض محذوف
- ۸۸ بحر مضارع
- ۸۸ مضارع مثنیٰ اُخرب
- ۹۱ مضارع مثنیٰ اُخرب مکفوف محذوف
- ۹۶ غریب (جدید)
- ۹۶ غریب مثنیٰ مخبون
- ۹۸ بحر خفیف
- ۹۹ خفیف مسدس مخبون
- ۱۰۲ بحر بسیط
- ۱۰۲ بسیط مخبون
- ۱۰۳ بحر رجز
- ۱۰۴ رجز مثنیٰ سالم
- ۱۰۶ رجز مثنیٰ مَطوئی

۱۰۷	رجز مِثمن مطوی مخبون
۱۰۹	بحر سریع
۱۰۹	سریع مطوی مکشوف
۱۱۱	بحر مُنْسرَح
۱۱۱	منسرح مطوی مکشوف
۱۱۳	منسرح مِثمن مطوی منحور
۱۱۵	بحر متقارب
۱۱۵	مقارب مِثمن سالم
۱۱۷	مقارب مِثمن محذوف (وزن شاهنامه، بوستان، ساقی نامه)
۱۱۹	مقارب مِثمن اِثم
۱۲۱	بحر مُجْتَث
۱۲۱	مجث مِثمن محذوف
۱۲۳	مجث مِثمن مخبرون مکشوف
۱۳۰	بحر مقتضب
۱۳۰	مقتضب مِثمن مطوی مقطوع
۱۳۲	نکات شعری در ریتم
۱۳۵	فصل سوم خلاصه پیوندهای وزنی
۱۳۶	خلاصه پیوندها
۱۵۹	فصل چهارم نمونه های اجرا شده
۱۶۰	نمونه های اجرا شده
۱۶۰	مفعولُ مفاعیلن مفعولُ مفاعیلن
۱۶۱	فع لن فعولن فع لن فعولن

- ۱۶۱ مفعّلن مفعّلن فاعّلن
- ۱۶۲ مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن
- ۱۶۳ مفعولُ فاعلاتن مفعولُ فاعلاتن
- ۱۶۴ مفعّلن مفاعّلن مفعّلن مفاعّلن
- ۱۶۴ مستفعّلن مستفعّلن مستفعّلن مستفعّلن
- ۱۶۵ مفعّلن فاعّلن مفعّلن فاعّلن
- ۱۶۶ مفاعیلن مفاعیلن فاعولن
- ۱۶۶ مفعول مفاعیلُ مفاعیلُ فاعولن
- ۱۶۷ فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن
- ۱۶۷ فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن
- ۱۶۸ نمونه‌هایی دیگر از این دخیل ترکیبات

پیش‌گفتار

سال‌ها ذهنم درگیر تلفیق شعر و موسیقی بود؛ دو هنری که از بدو تولدشان به واسطه وجود نقاط مشترک با یکدیگر درآمیختند و حاصل این آمیزش تاکنون خلق آثار بی‌بدیلیست که در تمامی فرهنگ‌های بشری وجود داشته و دارد. از آنجائی که علاقه وافری به هر دو هنر داشتم و به قول قدما در هر دو نیز از دور دستی بر آتش، بسیاری از نقاط مشترکی که آن‌ دو را باهم پیوند میداد را می‌شناختم ولی انسجام همه آن‌ کار، بس دشوار به‌نظر می‌رسید. نوشته‌های بزرگان و اساتید هم فاقد این انسجام بود. گاهی این پیوند در مکتوبات موجود، از نظر محتوایی بررسی می‌شد، گاهی وزن‌ها مایه پیوند قرار می‌گرفتند و گاهی هم پیوند نام محتوایی و وزنی با یکدیگر می‌آمیختند. مثلاً اشعار رزمی در قالب دستگاه‌های باصلابه اثر محض در قالب دستگاه‌های حزن انگیز بررسی می‌گردیدند و یا تلفیق وزن‌های موسیقایی با وزن‌های شعری مورد بررسی واقع می‌شدند و گاهی هم محتوای شعری با قالب‌های وزنی و تندی و کندی آن مورد بحث واقع می‌گردیدند.

این بهم ریختگی در مباحث پیوند شعر و موسیقی درک مطلب را برای همگان دشوار ساخته بود به همین دلیل به این فکر افتادم که بحث چگونگی پیوند این عروض که تنها در بعد وزن سیر می‌کند را مورد بررسی قرار دهم و حداقل در این مبحث به انسجامی برسم. حاصل این بررسی کتابی است که در چاپ اول با نام «ریتم در عروض» و در چاپ دوم با عنوان «پیوند وزن شعر و موسیقی» در معرض دید شما بزرگواران قرار دارد.

حال در این زمینه این مقدمه روا است که عوامل تشکیل دهنده روح و فکری ما انسان‌ها دارای هارمونی و هماهنگی‌های خاصی است که همواره با هم در تعادل می‌باشند. سانسیت مادل در بخش بخش زندگی‌مان این امکان را به ما می‌دهد که با عشق و هنر آشنا شده و با ایجاد تعادل در بینیم در آنها باعث خلاقیت و ابداعات هنری گردیم.

گفتار روزمره ما و اصوات پیرامون ما، هارمونی از کلمات و صداهای زمان داری هستند که هرچند بی‌تعادل به نظر می‌رسند ولی در عین تعادل به سر برده و برای ما این امکان را ایجاد می‌کنند تا با یکدیگر ارتباط برقرار کنیم اعم از ارتباط کلامی و یا ارتباط آوایی.

و پدران ما که این تعادل را درک کردند، با تغییرات و تنظیمات متفاوت و قابل درک برای عموم، قرن‌هاست که هنر شعر و موسیقی را در اختیار بشر قرار داده‌اند و این تنها به شعر و موسیقی یک ملت

محدود نمی‌گردد.

سنگینی و سبکی متعادلی که در کلمات و گویش های اشعار کلاسیک فارسی وجود دارد، همواره نقطه عطفی در تلاقی آن با وزن های موسیقایی بوده و چون وزن های موسیقایی نیز از سنگینی و سبکی های متعادلی ایجاد می‌گردند، این تلاقی ها با زیبایی های خاصی همراه بوده و باعث آرامش روح و روان انسان ها می‌شوند. آشنایی با وزن و بی‌وزنی در شعر و موسیقی و شناخت تلاقی وزن ها از جنس ادبی و ریتمیک امکان ابداع در این تلاقی ها را بوجود آورده و اشعار مختلف در قالب ریتم های متفاوت را ایجاد می‌آید که هر کدام با زیبایی های خاص خود لایذ شنیداری را برای انسان ها خلق می‌نمایند.

این مجموعه سعی دارد با ایجاد شناخت بهتر در بین اهل هنر، خلاقیت بیشتر را در تلفیق وزن های عروضی و موسیقایی بوجود آورد؛ هرچند اعتقاد بر این است که به تعداد تفکرات انسان ها روش های متفاوت و سلیقه های مختلفی در ایجاد برخورد بین اوزان موسیقی و اوزان عروضی وجود داشته و این مجموعه مدعی نیست که بتواند به تنهایی امید است که در این راه توانسته باشد قدمی را، هرچند کوچک، در بروز خلاقیت هنرمندان و مستمعین بردارد و در جهت تلفیق وزن های شعری و موسیقایی، به خلاقیت و نوآوری آهنگ‌سازان، به‌خصوص هنرمندان جوان کمک نماید.

در اینجا لازم می‌دانم که از دوست عزیز، ایرج شاهنده، مدیر مسئول انتشارات هنر و فرهنگ بابت اعتمادی که به بنده داشته و در زمینه چاپ این کتاب، من را یاری نمود و همچنین دوستان دیرینم مسعود سمیعی و حسین سلطانی مدیران انتشارات سنگ‌فرش بابت هم‌راهی ها و همکاری هایشان تشکر و قدر دانی نمایم.

در پایان اعتراف می‌کنم که دیکته نانوشته، غلط املائی ندارد، لذا از تمامی صاحب نظران بی‌تکبر پیشاپیش سپاسگذاری می‌نمایم تا در بهبود این کار راهکارهای بهتری، اینجانب را مورد عنایت خود قرار داده و انتقادهای، پیشنهادات و راهکارهای مناسب و سازنده خود را به پست الکترونیکی arbo2757@yahoo.com و یا arbo2757@gmail.com ارسال نمایند.

آرشدیر بزرگ‌نیا

تابستان ۱۳۹۵